

СУЧАСНИЙ СТАН ОBOB'ЯЗKOBOTO СТРАХУВАННЯ В АГРАРНОМУ БІЗНЕСІ

І.А. Шубенко, к. е. н.

Житомирський національний агроєкологічний університет

Сучасний стан обов'язкового страхування в аграрному бізнесі. Проаналізовано сучасний стан обов'язкового страхування в аграрному бізнесі в Україні. Визначені проблеми, з якими стикаються представники бізнесу. Окреслено основні шляхи їх подолання на державному рівні.

Постановка проблеми. Здійснення аграрного бізнесу є одним із найризикованіших видів діяльності. Непередбачуваність природних

умов та мінливість урожаїв, зміна заходів державної політики щодо регулювання аграрних ринків та коливання цін на сільськогосподарську продукцію є основними ризиками, що впливають на формування прибутку представників такого бізнесу. Одним із найбільш перспективних та ефективних методів запобігання ризиків в аграрному бізнесі є страхування, але використовується воно досить обмежено. З огляду на те, що страхування є ефективним методом управління ризиками у сфері аграрного бізнесу, слід визначити проблеми, з якими стикаються аграрії, та показати шляхи їх вирішення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Над проблемою страхового захисту в аграрному бізнесі працює багато вітчизняних учених, серед них: Навроцький С., Лайко П., Дем'яненко М., Гудзь О., Якубович В., Осадець С. Вони вивчають стан страхування у аграрній сфері, діяльність страхових компаній, роль держави у формуванні системи страхування ризиків у сільському господарстві. Невирішеними є питання обов'язкових видів страхування у сфері сільськогосподарського виробництва, адже їх можна назвати «умовно обов'язковими», так як не встановлена відповідальність за неукладання таких договорів.

Мета дослідження. Метою дослідження є визначення проблем обов'язкового страхування в аграрному бізнесі, зокрема при виробництві сільськогосподарської продукції, та окреслення основних шляхів їх подолання.

Виклад основного матеріалу. Як показує зарубіжний досвід, найкращих результатів з нейтралізації ризиків аграрного бізнесу досягнуто в тих країнах, де створено добровільну систему страхового захисту, в першу чергу, аграрних виробників, яка включає відшкодування збитків сільськогосподарським виробникам як державою, так і страховими компаніями. Ліва частина відповідальності за покриття збитків сільськогосподарських виробників за кордоном належить саме страховим компаніям.

Нині в Україні відбувається становлення системи страхового захисту виробників сільськогосподарської продукції. Ця система представлена страховиками, які надають добровільні та обов'язкові види страхування ризиків у сільськогосподарському виробництві, державою, яка створює механізм страхування ризиків у сфері сільськогосподарського виробництва та частково компенсує сплату страхових премій для виробників сільськогосподарської продукції, і власне сільськогосподарськими виробниками, які користуються послугами страховиків.

Відповідно до закону «Про внесення змін до Закону України «Про страхування», в Україні здійснюється добровільне та обов'язкове

страхування ризиків у сільськогосподарському виробництві [1, с. 2, 3]. Добровільні види страхування представлені страхуванням посівів, індексним страхуванням, комплексними видами страхування у сільськогосподарському виробництві, страхуванням на основі погодних індексів, добровільним страхуванням тварин та іншими видами. У сфері обов'язкового страхування діє два види: страхування врожаю сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень державними сільськогосподарськими підприємствами, врожаю зернових культур і цукрових буряків сільськогосподарськими підприємствами всіх форм власності та страхування тварин на випадок загибелі, знищення, вимушеного забою, від хвороб, стихійних лих та нещасних випадків у випадках та згідно з переліком тварин, встановленим Кабінетом Міністрів України. Найбільш популярним обов'язковим видом страхування є страхування врожаю зернових культур та цукрових буряків, з огляду на те що державних сільськогосподарських підприємств залишилося небагато.

Сільськогосподарські підприємства найчастіше укладають договори страхування у разі звернення до комерційного банку для отримання кредитів. Адже, відповідно до умов кредитної угоди, майно, яке передається у заставу, має бути застраховане від ризиків його втрати. Але при такому страхуванні страховий захист розповсюджується на комерційний банк, адже він є вигодонабувачем, причому витрати на страхування покладені на позичальника – сільськогосподарського виробника. Якщо сільськогосподарський виробник не спроможний повернути кошти за кредитною угодою у результаті втрати майна, низького врожаю, зниження цін на сільськогосподарську продукцію, то комерційний банк, а не сільськогосподарський виробник, одержує страхову виплату.

Тому досить важливою складовою в управлінні ризиками в аграрному бізнесі має бути укладання договорів страхування, які звільнені від зобов'язань за кредитними договорами, але таких договорів страхування укладається невелика кількість. Пов'язано це, у першу чергу, з тим, що страхові премії для сільськогосподарських виробників є досить високими, а в умовах постійного дефіциту грошових коштів вони відмовляються від такої послуги. Страхові премії по обов'язковому страхуванню врожаю коливаються в межах від 6,5 до 9,5% страхової суми, по страхуванню тварин – 5% [2, с. 98; 3, с. 108]. По добровільних видах страхування, які використовують аграрії, страхові тарифи не перевищують 5-6%.

Незважаючи на те що відбулося зростання коштів, виділених із державного бюджету на субсидування страхових премій, кількісне зростання страхувальників, страхових премій і, відповідно, виплат,

розвиток страхування в аграрній сфері є досить низьким. Частка обов'язкового страхування врожаю складає у 2008 р. лише 0,1% до загальних валових страхових премій. Якщо у 2006 р. було зібрано 3455,9 тис. грн страхових премій по страхуванню врожаю зернових культур та цукрових буряків підприємствами всіх форм власності, то вже у 2008 р. майже у шість разів більше, а саме 20215,3 тис. грн. По обов'язковому страхуванню тварин, навпаки, відбулося суттєве зниження страхових премій: у 2006 р. – 158 тис. грн, у 2008 р. – 17,5 тис. грн. Рівень виплат складає по першому виду страхування у 2007 р. 217,8%, у 2006 р. – 84,1 %. По страхуванню тварин у 2006 р. та 2005 р. рівень виплат був досить низьким і не становив навіть 1%, у 2008 р. він перевищив 170%, в той час як у 2007 р. становив лише 4,4%. Низький рівень виплат за окремими видами страхування завжди призводить до зниження кількості укладених договорів страхування, як це і відбулося у 2007 р., 2008 р. по страхуванню тварин [4]. Загалом, цей показник вказує на те, що в окремі роки страхові виплати майже у два рази перевищують надходження страхових премій, тому страхові компанії, які хочуть займатися таким страхуванням, мають бути, у першу чергу, фінансово стійкими та укласти досить велику кількість договорів страхування, які дадуть змогу останнім диверсифікувати страхові ризики та сформувати належні страхові резерви.

Одним із шляхів вирішення проблеми дорогих страхових продуктів є подальше вдосконалення умов та правил, зокрема добровільних видів страхування, які є, водночас, дешевими для представників аграрного бізнесу та задовольняють вимогам страховиків щодо формування страхових резервів.

Добровільні види страхування є більш мобільними та швидко змінюються відповідно до ринкових умов. Здійснення обов'язкового страхування, з нашої позиції, є доцільним лише в державних сільськогосподарських підприємствах, але їх є невелика кількість. Звичайно, враховуючи часткову компенсацію страхових премій, представники аграрного бізнесу звернули увагу на обов'язкові види страхування. Водночас, страховики розробляють та впроваджують різноманітні види страхування ризиків в аграрному секторі, які є значно дешевшими порівняно з обов'язковими видами страхування. Тому на законодавчому рівні має бути закріплене безумовне право потенційних клієнтів на відшкодування частини страхових премій по страхуванню ризиків у сфері виробництва сільськогосподарської продукції за всіма видами добровільного страхування. З нашої позиції, така умова сприятиме зростанню кількості договорів страхування, зокрема при здійсненні виробничого процесу у сільському господарстві та економії бюджетних коштів на компенсацію вартості

страхування, що є доцільним як для держави, так і окремого сільськогосподарського виробника.

Крім того, досить слабкою є робота щодо ознайомлення потенційних клієнтів з добровільними видами та умовами страхування. Для цього страхові компанії спільно із державними органами мають проводити спільні семінари, де чітко охарактеризувати механізм компенсації страхових премій, показавши його переваги. Присутність державних органів буде підкреслювати ефективність та прозорість укладання договорів страхування, адже не є секретом, що представники аграрного бізнесу розглядають укладання договорів страхування як ще один обов'язковий платіж, але вже не на користь держави, а страховика. Тому має формуватися позитивний імідж страхування ризиків у сфері аграрного страхування.

Висновки. Обов'язкові види страхування є досить дорогими для представників аграрного бізнесу, тому, на нашу думку, мають ширше розвиватися добровільні види страхування у сфері аграрного бізнесу, так як вони є більш мобільними, а страхові тарифи є на порядок нижчими. На законодавчому рівні має бути чітко зафіксоване право виробників сільськогосподарської продукції на часткову компенсацію страхових премій за всіма добровільними видами страхування, до яких звертаються останні. Виходячи з того, що держава має бути зацікавленою в продовольчій безпеці та перекладанні функції відшкодування збитків внаслідок стихійних лих сільськогосподарським виробникам на страхові компанії, вона має спільно з останніми, через різноманітні державні структури проводити різноманітні семінари, на яких будуть присутніми представники агробізнесу. Це буде сприяти розширенню сфери страхування ризиків в аграрній сфері.

Список використаних літературних джерел

1. Про внесення змін до Закону України «Про страхування»: Закон України від 4 жовтня 2001 р. № 2745-III // Урядовий кур'єр, додаток «Орієнтир». – 2001. – № 205. – С. 1-13.

2. Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень державними сільськогосподарськими підприємствами, врожаю зернових культур та цукрових буряків сільськогосподарськими підприємствами всіх форм власності: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 липня 2002 р. № 1000 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 29. – С. 91-100.

3. Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування тварин на випадок загибелі, знищення, вимушеного забою, від хвороб, стихійних лих та нещасних випадків:

Постанова Кабінету Міністрів України від 23 квітня 2003 р. № 590 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 17. – С. 107-114.

4. Звіт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг // <http://www.dfr.ua/>